

від неї очікують вирішення усіх болючих проблем. Проте, це буде синтез людського біоматеріалу з механізмами.

Отже, людина втрачає центральне, виняткове положення у Світобудові. Претендентами на це місце виступають життя у цілому та техніка. Культура майбутнього, яка формується на наших очах і за нашою свідомою або несвідомою участю, може стати еко-біо-центричною та/або машиноцентричною.

Література

1. Очеретнюк, А. Стивен Хокинг предупредил человечество об опасности. *Подробности*. <https://podrobnosti.ua/2208268-stiven-hoking-predupredil-chelovechestvo-ob-opasnosti.html>
2. Петров, С. Хокинг: В ближайшие 100 лет компьютеры по интеллекту обгонят человека. Федеральное агентство новостей. <https://riafan.ru/276031-hoking-v-blizhayshie-100-let-kompyuteryi-po-intellektu-obgonyat-cheloveka>
3. Постников, В. Пентти Линкола – Победит ли жизнь? *Проза.ру*. <https://www.proza.ru/2009/09/03/406>
4. Степанищев, С. Большие идеи: Рэй Курцвейл и мечты о бессмертии. *FURFUR*. <http://www.furfur.me/furfur/heros/heroes-furfur/179803-analogovyy-rey>
5. Формэн, Д. Ставлю Землю на первое место. *Экологический постмодерн*. <https://ecocrisis.wordpress.com/deep-ecology/foreman/>

Кубрак Олег

*старший викладач кафедри філософії
Сумського національного аграрного університету*

КОНЦЕПЦІЇ ЦИВІЛІЗАЦІЙ О. ШПЕНГЛЕРА ТА А.ДЖ. ТОЙНБІ

Наприкінці XIX - початку XX ст. на зміну еволюціонізму була висунута теорія історичної типології культур, яка піддала критиці ідею еволюціонізму про однолінійність і стадіальність послідовності історичного розвитку культури. Відповідно до цього напрямку в культурології реально існує нескінченне різноманіття унікальних, несхожих одна на одну і неповторних культур. У цьому полягає багатство культурних надбань і цінностей.

Дуже важливим є розкриття сутності протиріч і наслідків зближення культур в різні історичні епохи, а також визначення стратегічних завдань наукової думки, спрямованих на подальший розвиток рівноправного мультикультурного діалогу між різними представниками наукової думки щодо розуміння співвідношення таких важливих філософсько-культурологічних понять як культура та цивілізація.

Всесвітньо відомий німецький філософ, історик, культуролог О. Шпенглер (1880-1936) у книзі «Занепад Європи. Нариси морфології історії» поставив перед собою воістину глобальні завдання: простежити долю європейської культури, відтворити історичну картину розвитку та розробити типологію світової культури. Ключем до розуміння всесвітньої історії культури, з точки зору вченого, виступає символ. У кожній культурі і в кожній історичній епосі існує свій символ, який представляє її знак. Символи і знаки створюють образ культури, за особливими законами складаються в ціле, яке відтворює вигляд епохи.

Доля культури розгортається в просторі різних територій і в поєднанні одночасності і послідовності. Усі культури мають рівне значення в загальній картині історії. Стародавні цивілізації Вавилону і Єгипту, Індії та Китаю нерідко перевершують античність, але при цьому зовсім не займають привілейованого становища. Культури виникають, дозрівають, в'януть і ніколи не повторюються. Вони володіють абсолютно відмінними один від одного формами: пластиною, живописом, релігією, наукою, господарством і укладом життя. Усі культури характеризуються обмеженою тривалістю в історії і замкнені в собі. Вісім великих культурно – історичних типів займають своє місце на карті світової історії: 1) єгипетська; 2) вавилонська; 3) індійська; 4) китайська; 5) греко-римська (аполлонівська); 6) візантійсько-арабська (магічна); 7) західноєвропейська (фаустівська); 8) народів майя. Якщо доля культури безпосередньо пов'язана з ростом і розвитком, то вона неминуче рухається до фіналу. Така неминуча доля культурно-історичного типу. Тривалість циклу розвитку культури О. Шпенглер визначає приблизно в 1000-1500 років.

Фінальну стадію культури вчений називає цивілізацією. Цивілізація знаменує собою завершення розвитку, коли за життям настає смерть. Вона означає кінець культури, перехід її в інший стан. Великі цивілізації обмежені межами декількох великих міст, де панують нові безплідні, сповнені глибокої антипатії до людей, холодні прагматики, стурбовані лише «питанням грошей». У світовому місті, стверджує О. Шпенглер, діє не народ, а маса, що презирливо відноситься до всяких традицій. У культурній людини енергія звернена до розвитку духовності, цивілізована людина у всьому шукає вигоди і користі. Для нього недоступні таємниці поезії та інших мистецтв, він вважає за краще видовища, технічні ігри, спортивні змагання.

У кожної культури є свої дитинство, юність, змужнілість і старість. О. Шпенглер вважав, що для Європи час заходу прийде через 2000 років. Культура і цивілізація різняться між собою як живе тіло і мумія. Людина культури живе внутрішнім життям, відчуваючи світ як долю. Людина цивілізації живе в просторі, серед речей і фактів. Перші симптоми вичерпаності душі – відчуженість, практицизм, бездушність, раціоналізм, відсутність живої релігійності. Відмова від культури відбувається нахабно і агресивно. Людина не відчуває бажання піднятися до висот культури, зробити зусилля, щоб її зрозуміти. Він вимагає, щоб все було вирівняно до його похмурого рівня, а всяка витонченість, вишуканість і вихованість оголошуються непотрібними надмірностями.

Ім'я А. Дж. Тойнбі (1889-1975) – англійського дослідника історії культури, придбало широку популярність в гуманітарній науці ХХ в. Його праці перекладені в багатьох країнах світу. А. Тойнбі – автор 12 –томної фундаментальної праці «Дослідження історії». Він порівнює діяльність історика з діалогом, в якому живі вчаться говорити живе слово про живих.

Основна увага А. Тойнбі зосереджена на «локальних цивілізаціях», які мають духовні традиції і загальну територію. Вони рівноцінні, кожна з них унікальна. Цивілізації можна розділити за походженням на первинні, що виникають безпосередньо із примітивних товариств; вторинні, породжувані на їх основі, і третинні, що виростають із вторинних. У класифікації цивілізацій Тойнбі висуває два критерії: спільність релігії і ступінь віддаленості від того місця, де дана культура спочатку виникла. Узагальнюючи результати свого дослідження, він називає 21 цивілізацію і дає їх докладний опис. Цивілізації, вважає А. Тойнбі, приймають смерть не від зовнішніх неконтрольованих сил або внаслідок зумовленості долі, а від власних рук. Початок розпаду він називає надломами. При «вертикальному» типі розколу цивілізація розпадається на ряд локальних держав; це служить підставою для кровопролитної братовбивчої війни. Міжусобні конфлікти вимотують всіх, породжують ворожість і військовий психоз, стимулюючи винахід засобів масового знищення. Інший тип розколу – «горизонтальний», при ньому з'являються нові верстви, стани, громади. Між ними можуть складатися відносини ворожнечі або співробітництва. Але розкол є породження злих пристрастей, в ньому сильні тенденції дезінтеграції. Головним лихом розпаду цивілізації А. Тойнбі вважає розкол в людській душі. Він проявляється в різних формах, торкається поведінки, почуття, життя в цілому. Духовний досвід розколу набуває різні форми – від апатії, пасивності до бунту, заколоту. Аналізуючи періоди розвитку цивілізацій, А. Тойнбі ставить цілком правомірне питання: що ж чекає цивілізацію і культуру в майбутньому? Історичний процес нескінченний, хоча його локальні форми минулі. Одні цивілізації руйнуються, залишаючи лише спогади про своє колишню могутність; інші продовжують існування, але у

вигляді реліктових залишків колишньої могутності; треті дають початок новим цивілізаціям.

Завершуючи виклад культурологічної концепції А. Тойнбі, слід зазначити, що, досліджуючи долі локальних цивілізацій, він стверджує ідею загальнолюдського єдності в різноманітті. Людство потребує єдності, але всередині набутої єдності воно повинно дозволити собі наявність різноманіття. Від цього культура його буде тільки багатшою.

У гуманітарних науках немає єдиної усталеної думки про те, скільки цивілізацій виникло протягом історії людства. Різні цивілізації, крім загальних ознак, мають особливості, що є важливими для їх існування. І духовна, і матеріальна культура різних цивілізацій можуть сильно відрізнятися між собою. Цивілізація може поширюватись, захоплюючи все нові і нові народи і держави. Цивілізація, як певне товариство з певною системою елементів культури, може зникнути, передавши свої досягнення культури іншим цивілізаціям. Іноді дві цивілізації, різні з точки зору одних дослідників, об'єднуються в одну єдину цивілізацію (наприклад, в греко-римську цивілізацію). Цивілізації можуть існувати паралельно, одночасно, і можуть виникати одна за одною. Але в будь-якому випадку, історія цивілізацій – це історія співіснування культур.

Література

1. Зробити виклики історії менш грізними. *Українська культура*. 2004. № 1.
2. Культурно-цивилизационные сдвиги на рубеже тысячелетий. Цивилизационная структура современного мира: в 3 т. – Т. 1: Глобальные трансформации современности. К., Наук. думка, 2006. 686 с.
3. Нагорна, Л. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. Київ, ІШЕНД ім. І. Кураса, 2012. 328 с.
4. Павленко, Ю. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства. Київ, Либідь, 1996. 360 с.
5. Тойнби А. Постигание истории. М., Прогресс, 1990. 731 с.
6. Кримський, С.Б., Павленко, Ю.В. Цивілізаційний розвиток людства. К., Фенікс, 2007. 316 с.
7. Шпенглер, О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории. Т.1. М., 1993: 129.